

Gedachten bij het sprookje “vrouw Holle”, met nadruk hierin de visie die Eugen Drewermann op het sprookje heeft.

We waren het er snel over eens aan welk sprookje we ons zouden verbinden, het werd vrouw Holle. Tja, waarom? We voelden allebei iets van de diepere laag, dat afdalen ergens heen, iets met goed en kwaad.

Bij onderzoek bleek dat het sprookje al heel lang bestaat, in heel veel versies en talen.

Vrouw Holle was eerst een wijze vrouw, werd later een heks, bij Grimm is ze een oude vrouw met grote tanden. Ze staat voor rechtvaardigheid, de natuurcyclus en de beloning van hard werken. Ook bestond de boze stiefmoeder eerst niet, maar was ze een Grote Moeder. Grimm zet in hun versie de tegenstelling tussen goed en kwaad scherp neer.

Voor Drewermann is Vrouw Holle zelf een oeroude archetypisch figuur. Zij is niet alleen een sprookjesvrouw die kussens uitschudt zodat het sneeuwt. Zij vertegenwoordigt de werkelijkheid zelf, en die werkelijkheid is dubbelzinnig. De natuur voedt, maar eist ook; zij schenkt leven, maar kent geen sentimentele rechtvaardigheid. Daarom is Vrouw Holle een figuur voor de diepe wet van het bestaan.

Volgens Drewermann stelt Vrouw Holle een oeroude vraag:

Waarom gaat het zo vaak slecht met de goeden, terwijl de slechten lijken te slagen?

In een oppervlakkige lezing lijkt het verhaal simpel:

- het vlijtige meisje wordt beloond;
- het luie meisje wordt gestraft.

Deze uitleg is te arm. Voor hem gaat het niet in de eerste plaats om gehoorzaamheid of burgerlijke deugdzaamheid, maar om een diepere houding tegenover de werkelijkheid.

Het “goede” meisje, ook wel goud-Marie genoemd, is niet goed omdat ze braaf regels volgt, maar omdat ze antwoord geeft op wat het leven van haar vraagt. De spoel is belangrijk voor haar, ze zoekt hem in de put. Je zou dit ook als het zoeken naar God kunnen interpreteren, als we de weg naar binnen gaan.

Wanneer zij in de andere wereld terechtkomt, helpt ze de oven, schudt ze de appelboom, maakt ze het bed van Vrouw Holle op. Dat zijn volgens

Drewermann geen willekeurige taken, maar tekens van een mens die in contact staat met de orde van de natuur en de werkelijkheid. Ze komt bij vrouw Holle om te leren, om zelfkennis op te doen. En zelfkennis leidt uiteindelijk tot Godskennis.

Zij doet wat nodig is, zonder cynisme, zonder berekening. Juist daarom keert zij “verguld” terug in de wereld: niet alleen letterlijk met goud, maar symbolisch als iemand die innerlijk rijker en meer zichzelf is geworden.

Je zou dus kunnen zeggen dat als je afdaalt in je persoonlijke onbewuste, maar ook in het collectieve onbewuste, je daar leerervaringen op kunt doen en schatten kunt vinden. Je wordt daar gevoed om het goede in het leven te kunnen doen. Om met vertrouwen het leven aan te kunnen.

En dan de put, dat is niet zomaar een verhaalelement. In dieptepsychologische zin staat hij voor een overgang of een inwijdings moment.

Wanneer het meisje in de put valt, sterft zij niet, maar komt zij in een andere orde van de werkelijkheid terecht. Dat lijkt op een initiatie: een afdaling die nodig is om veranderd terug te keren. Het sprookje beschrijft dus een innerlijk proces van verlies, overgave en wedergeboorte.

Het “slechte” meisje probeert ook het goud te veroveren, maar wil er eigenlijk niks voor doen. Zij wordt ook wel Pek-Marie genoemd. Zij staat symbool voor handelen uit eigenbelang, iets willen krijgen zonder het proces te doorleven. Zij bootst het gedrag van de eerste na, maar mist de innerlijke verbondenheid. Daarom ontvangt zij geen goud maar pek.

Waar goud licht en waarde uitdrukt, drukt pek het tegenovergestelde uit: een psychische toestand waarin iemand aan zichzelf blijft plakken en niet werkelijk kan veranderen.

Dat is een typisch Drewermann-punt: het kwade is vaak niet scheppend, maar parasitair. Het wil de uitkomst van het goede, zonder de innerlijke hóuding van het goede.

De episoden met de oven, appelboom en het bed van Vrouw Holle zijn in deze lezing symbolische proeven.

Het brood wil eruit gehaald worden “anders verbrandt het”. Dat is een oproep om te reageren op het juiste moment. Psychologisch betekent dit: gevoelig zijn voor wat rijp is en aandacht nodig heeft.

De appels willen geschud worden omdat ze rijp zijn. Ook hier gaat het om meebewegen met het moment van vervulling.

Het bed opschudden waardoor het sneeuwt, verbindt huishoudelijk werk met kosmische orde. Dat is cruciaal bij Drewermann: het gewone en het kosmische vallen samen. Een eenvoudige handeling blijkt deel van een grotere

werkelijkheid. Wie goed handelt, leeft dus niet kleinburgerlijk, maar in afstemming op de wereldorde.

Een van zijn interessantere inzichten is dat goed en kwaad niet altijd simpel tegenover elkaar staan. Hij heeft het meer over een wonderlijke verwantschap van goed en kwaad.

Hij schrijft:

Het kwaad ontstaat vaak uit gekwetstheid, angst of gemis; het lijkt uiterlijk soms op het goede;

Het kwaad wil ook erkenning of geluk, maar het zoekt die op een verkeerde, geforceerde manier.

Door zo naar het kwaad te kijken wordt het sprookje psychologisch rijker dan een simpel contrast tussen “engelachtig meisje” en “slecht meisje”.

De stiefmoeder vertegenwoordigt de schaduwkant in onszelf. Het is belangrijk dat we die ook kennen, willen we tot volledige ontplooiing van onszelf komen. Het gaat om de balans tussen goed en kwaad, ook in ons. Aan Jung werd in de jaren 50 de vraag gesteld; komt er een atoomoorlog? Hij antwoorde; dat hangt er van af of er voldoende mensen zijn die hun innerlijke tegenstellingen min of meer in balans hebben. De wereld begint dus bij onszelf.

Samenvattend kunnen we zeggen dat vrouw Holle gaat over het leven dat in onze ogen vaak oneerlijk is. Hierbij moest ik direct denken aan de aanval begin juni van een bosuil op kuikens van de torenvalk, en de reactie hierop van de kijkers. Men vindt de bosuil het kwaad, terwijl de vogelbescherming mensen wil laten meekijken met de natuur zoals die is.

Het leven beproefd en schenkt. Wie doet wat nodig is, zich overgeeft aan het leven en aan God, en dit met vertrouwen en dankbaarheid doet, verandert innerlijk.

Het was interessant om het sprookje met een andere blik te lezen, maar de spanning van het sprookje verdwijnt voor mij wel een beetje door het zo te analyseren. Ik hoop dat sprookjes toch nog hun magie mogen behouden die ik er als kind van had.

Mia van Aalderen en Hermien Boomgaardt (met dank aan Bert van der Woude voor de vertaling van de visie van E. Drewermann op het sprookje)